

Алла БОГДАН

ІННОВАЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ПОЛЬСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ (Переклад з польської)

Термін «інновація» (з лат. «*novus*», «*innovatio*», англ. – «*innovation*») означає нове науково-технічне досягнення, нововведення у результаті впровадження новизни. У ХІХ ст. культурологи використовували його для позначення «впровадження деяких елементів однієї культури в іншу».

Звернемося до витоків теорії інновацій. Йозеф Шумпетер – засновник поняття інновація, творець теорії розвитку економіки, що побудована на інноваційності підприємств та автор відомої теорії економічного зростання і кон'юнктурних циклів – дійшов висновку, що конкуренція так чи інакше провадить до монополії, тому надалі інновації відіграватимуть щоразу більшу роль у розвитку економіки¹.

У своїй праці «Теорія економічного розвитку» Йозеф Шумпетер зазначив, що зріст економіки протягом тривалого часу пов'язаний з інституціональною структурою суспільства, де найважливішу роль відіграє підприємець, який з власної ініціативи та на свій ризик впроваджує у економіку нові технології та інноваційні продукти. Джерело економічного росту полягає в інноваційній діяльності підприємця, який має отримати добру нагороду за свою креативну діяльність. Завдяки підприємцю приплив винаходів у економіку створює позитивне середовище для інвесторів, що сприяє високій кон'юнктурі².

Йозеф Шумпетер вважав, що економічна кон'юнктура не може тривати вічно, вона вичерпується потоком винаходів, які порушують

рівновагу. Наслідком цього є економічна криза, яка знищує найменш ефективні підприємства, що не відповідають швидкоплинній конкуренції і не встигають за загальним інноваційним прогресом³.

Нобелівський лауреат Й. Стігліц опосередковано підтвердив цю теорію, досліджуючи надлишок інновацій у банківській сфері. Він зробив висновок, що подібна політика призвела до занедбання інших, не менш важливих галузей економіки, де інновації були необхідними⁴. Таким чином, інноваційність за певних умов може бути руйнівною.

Більшість прогресивних інновацій використовуються у складних, наукоємких продуктах, енергозберіжних і високих технологіях, сфері послуг. За всієї різноманітності новацій вельми важливою умовою для їхньої практичної реалізації є своєчасне і достатнє виділення інноваційних інвестицій. Новації і нововведення підрозділяються на науково-технічні, технологічні, економічні, управлінські і організаційні. Залежно від їхньої новизни та інноваційного потенціалу ухваляються рішення про виготовлення нової продукції, освоєння прогресивної технології, розширення сфери послуг.

Організовані з цією метою інноваційні процеси обумовлені характером і суттю нововведень, а також областю їхнього поширення. На шляхи організації і напряму інноваційної діяльності впливає багато чинників, у тому числі: ціннісний аспект нововведень та наявність конкуренції.

У певному розумінні інноваційні процеси, які відбуваються на підприємствах різних галузей, є сукупністю прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі.

За силою впливу на суспільне виробництво дослідники визначають два типи глобальних інновацій: прирістні та радикальні⁵.

Зазвичай вважається, що прирістна інновація полягає у новому використанні вже відомих форм чи технологій. Будь-які локальні і глобальні нововведення можуть забезпечувати максимальний прогресивний вплив на виробництво за умови, якщо підприємства використовують їх постійно, комплексно і гармонійно.

Радикальна («переломна») інновація є чимось кардинально новим у порівнянні з раніше відомими технологіями чи методами. Дослідження Rensselaer Polytechnic Institute (RPI) дало змогу точніше визначити

радикальну інновацію: вона має відповідати хоч одній з таких вимог⁶:

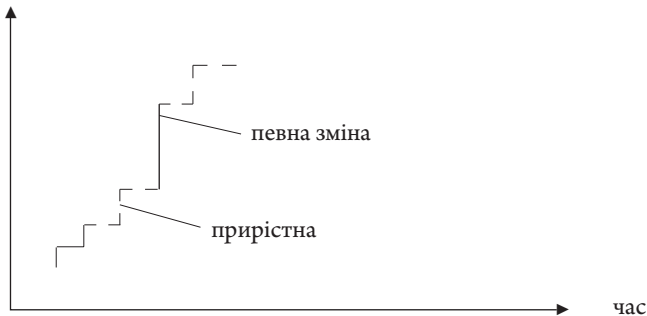
- мати цілком новий характер діяльності;
- містити п'ятикратну поправку попередніх характеристик діяльності;
- зменшити кошти якнайменше на 30%;
- встановити вагому перевагу над основною конкуренцією в галузі.

Інновації приросту супроводжуються радикальними інноваціями. Кожна зміна означає стрибок уперед, але пізніше настає період приростної інновації, що поступово змінює фізичні виміри продукту.

В Україні, на жаль, спостерігаються лише локальні інновації, глобальні ж розвиваються у країнах з високим рівнем науково-технічного прогресу. Радикальні інновації виникають у закладах високого науково-технологічного рівня.

Національна економіка України проходить період відродження ринкових відносин, а відтак, потребує активізації інноваційної діяльності, а це вимагає певних змін в економічному механізмі діяльності підприємств.

Ми вважаємо, що приростна інновація на українському ринку є похідним явищем – це як «відгук» радикальних інновацій, що змінені чи вдосконалені у процесі трансформації. Ці інновації створені й освоєні на нових ринках застосування і для держави вони стають власними, інноваціями, отримують назву локальних, приростно-нових інновацій (мал.1.).

Мал.1. Трансформація радикальних інновацій.

Високий інтелектуальний потенціал України здатний творити власні великомасштабні та радикальні інновації. Прикладом є перемога конкурсу інноваційних проектів у 2006 році в «Силіконові долині», де українські проекти були визнані найкращими. Але, на жаль, вони будуть реалізовані поза межами України⁷.

Потрібно зазначити й те, що Польща, активно співпрацюючи з різними інституціями Європейського Союзу, підтримала т. зв. Лісабонську Стратегію, в якій безпосередньо йдеться про інноваційність.

Розглядаючи українсько-польську транскордонну співпрацю, ми у своїй роботі беремо до уваги лише Львівську область та Люблінське воєводство.

Добре розташування міст для експортно-імпортних операцій та економічних зв'язків сприяє їхній співпраці з державами Східної та Західної Європи, а також посиленню співробітництва між Польщею та Україною, що підтверджується «Договором про економічне, торговельно-науково-технічне і культурне співробітництво», підписаним між Люблінським воєводством та Львівською областю у 2004 році.

Аналізуючи економічний потенціал двох прикордонних областей потрібно відзначити дві ключові галузі: інвестиційну діяльність та інноваційність. Якщо перша чітко прослідковується у статистичних даних, то друга має дещо завуальований характер. Інноваційність є прихованою, що зумовлено слабким зацікавленням української сторони у зборі та поширенні інформації у цій сфері. З іншого боку, інноваційність, яку ми розуміємо як абсолютно нові продукти і впровадження, не усіма трактується однаково. Так, новаторський характер окремих видів підприємницької діяльності, в т. ч. у транспортній сфері, зовсім не можна назвати інноваційним.

Україна для Польщі є другим за обсягом ринком збуту польських товарів серед країн Центральної та Східної Європи (після Чехії) та посідає за цим показником 11 місце серед країн світу.

Протягом 1999-2006 років експорт українських товарів та послуг до РП зріс у 4,2 рази (з 339 до 1426 млн. дол. США), імпорт – більш ніж у 8 разів – з 271 до 2206 млн. дол. США. Важливо відзначити, що з січня по липень 2007 року темпи зростання імпорту товарів впали з 50% до 37%, а темпи зростання експорту збільшились з 33% до 43%,

що привело до сповільнення зростання від'ємного сальдо. Слід зазначити, що доля Польщі у загальному товарообігу України останнім часом постійно зростає.

На інвестиції інших видів економічної діяльності припадає (станом на 1.07.2007) близько 59,02 млн. дол. США. Це такі галузі, як:

- операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям;
- транспорт та зв'язок;
- будівництво;
- комунальні та індивідуальні послуги, діяльність у сфері культури та спорту і т. д.

Зміни, що відбулися у сфері оподаткування в Україні, сприяли збільшенню доходів бюджету у 2006 році, розширенню бази оподаткування, зниженню податкового тиску на платників податків та подальшій адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, що, в свою чергу, позитивно вплинуло на поліпшення умов для інвестиційних процесів у країні⁸.

Щодо інновацій, то Люблінське воєводство займає четверте місце. Головним чином, завдяки великому потенціалу в засвоєнні коштів Євросоюзу на розвиток інноваційності та підприємництва.

За загальної слабкості сектору малих і середніх підприємств лишається кілька позитивних сигналів, які дозволяють передбачати розвиток підприємництва в цілому. На рівні середньостатистичних показників у 2004 році сформувалась частина сектору малих і середніх підприємств у інвестиційних внесках і ринку праці та співпраця підприємств у інноваційних процесах. Слабкі сторони сектору – це передусім низька участь мешканців у підприємстві (відносно кількості підприємств до кількості осіб) та невисока продуктивність праці, що зумовлена невеликими доходами від продажу інновацій у 2004 р. Так, малі фірми регіону не успішні з огляду продажів за кордоном, а інвестиційні внески малих і середніх підприємств у розрахунку на одного працівника у секторі в 2004 р. лишилися низькими.

За останні роки економіка Люблінського воєводства стрімко розвивається, водночас змінюється і її структура. Найбільшу перевагу мають малі та середні підприємства, що працюють у галузі

послуг та продажів. Найуспішнішими галузями промисловості є сільськогосподарсько-споживча, переробна, машинна, автомобільна, енергетична та мебельна. Кілька останніх років промислові підприємства краще фінансуються у сфері інноваційності, зокрема у 2005 р. відсоток фінансування становив 43% (6 місце у Польщі). У 2005 р. у Люблінському воєводстві близько 40% фірм протягом останніх трьох років впровадило принаймі одну інновацію, у тому числі 35% фірм ввело технічні інновації⁹.

Згідно з вищевказаними даними припускаємо, що на розвиток інноваційності впливає й фактор конкуренції у підприємницькій діяльності. Конкурентна ринкова економіка є єдиним способом розв'язання проблем і викликів, перед якими стоять економіки і суспільства усього світу¹⁰.

Отже, сильними сторонами Люблінського Воєводства є:

- 1) добра сітка доріг;
- 2) розвинена освітня і телекомунікаційна інфраструктури;
- 3) вигідне розташування воєводства з погляду інвестиційної привабливості (особливо під житлове будівництво);
- 4) високий рівень суспільного капіталу, що має тенденцію до зростання;
- 5) значна активність органів місцевого самоврядування у сфері інвестиційної діяльності;
- 6) інвестиційна спроможність вище середньої.

Однак, поза тим, лишається багато слабких сторін регіону:

- 1) низький рівень освіти мешканців;
- 2) роздрібненість селянських господарств та їхня низька прибутковість;
- 3) недостатньо розвинена туристична інфраструктура;
- 4) слабо розвинене підприємництво, а також низька конкурентоспроможність і інвестиційна привабливість підприємств;
- 5) незадовільний стан доріг;
- 6) невисока активність у сфері промоційної діяльності (зростає у 2009 р.¹¹).

Доступні інвестиційні засоби самоврядування Люблінського повіту і гмін мають бути використані передусім для спільного фінансування проектів, що реалізуються з джерел Європейського Союзу¹². Населення люблінського регіону, а також інституції, які діють на його теренах, ще не мають достатньої інноваційної свідомості та культури.

Цілі й завдання Регіональної Стратегії Інновацій Люблінського Воеводства мають на меті зростання інвестиційної привабливості регіону як для міжнародного бізнесу, який би підтримав фінансами ринок інновацій, так і для малих і середній підприємств, які в Люблінському регіоні знайдуть сприятливий клімат для розбудови економічної діяльності. Зріст підприємництва має сприяти проінноваційній діяльності у суб'єктах територіального самоврядування (наприклад: лікарні, поліклініки, школи). «Сучасний» розвиток підприємництва щораз більше спирається на силу суспільного капіталу, який стає самостійним нематеріальним засобом. Суспільний капітал складається із вміння, інформації, культури, креативності суб'єктів і зв'язків між людьми і організаціями [...]. Він не є простою сумою капіталів суб'єктів: він формується інституціями і примножується їхніми можливостями для взаємодії¹³. З цієї точки зору особливе значення має економічне самоврядування, зокрема активність інституцій, дотичних до бізнесу¹⁴.

Після аналізу проблем та перспектив розвитку Львівської області, висновуємо, що на відміну від стратегії Люблінського воєводства, український регіон має низку проблем, пов'язаних з фінансуванням. Найбільш проблемними є питання щодо системи впровадження та фінансування стратегії, брак зацікавлених суб'єктів та відсутність багаторічного стратегічного інвестиційного плану.

На жаль, поки що Україна не може розробити точної фінансової політики в галузі впровадження регіональної стратегії, а тим більше скласти план входження інвестицій, адже інвестиційна політика України знаходиться ще на досить слабкому рівні розвитку, а несприятлива та нестабільна політична ситуація створює загрозу для постійних, а також нових інвесторів¹⁵.

Висновки і рекомендації

Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні залишається проблемним. У Польщі ці процеси протікають краще у різних галузях промисловості. На мікрорівні, через нестабільність економік, соціальні та виробничі показники не сприяють організації інноваційної діяльності. Політика, що не заохочує інновацій, поступово відсуває Україну на далекі позиції світового господарства, тоді як у більшості країн світу, і у Польщі зокрема, фактор інноваційної діяльності сприяє економічному зростанню і посилює конкурентні переваги галузей виробництва.

Грунтуючись на визначенні інновацій як нового продукту, який приносить користь, польські й українські економісти сходяться на думці, що інноваційний процес є результатом впровадження інноваційної ідеї. Тому інноваційність як поняття в економіці, стосується не лише сфери виробництва, але і багатьох інших напрямів, що впливають на покращення людського життя.

Інноваційна діяльність з погляду вчених економістів орієнтована на прибуток чи результат, але варто пам'ятати, що інновації ще спрямовані на ефективність і не обов'язково у підприємницькій діяльності. З погляду світової економічної думки, більшість економістів наголошують на ефективності інноваційної діяльності, тобто, коли вона залежить від прибутку. Однак, базуючись на досвіді впровадження інновацій, деякі дослідники виокремлюють можливий руйнівний характер, що може бути зумовлений інтенсивністю впровадження або нецільовим застосуванням інновацій.

У ХХІ ст. Україна відстає не лише від Польщі, а й від інших країн з таким же рівнем розвитку через невизначеність реформаційної моделі. Представники владних кіл України не усвідомлюють важливості інноваційної політики, яка веде до значного поступу в економіці.

Тому завданням не лише виробництва, а й інших галузей суспільного життя, має бути орієнтація на якість товару, його необхідність, конкурентоспроможність та доступність на ринку споживачів. Щоб досягнути європейського рівня, необхідно постійно впроваджувати технічні, технологічні, матеріальні, екологічні та соціальні інновації,

які легко можуть адаптуватись до сучасних і гнучких умов ринку. Окремою ланкою є інновації в системі освіти і розвитку науки, адже в Україні досі відчувається недостатня освітня підготовка фахівців.

Зважаючи на трансформацію економіки України та її вихід на світові ринки, з впевненістю можна стверджувати, що у державі з ринковою економікою інноваційна дія формує свій механізм управління. Тому управлінські кадри повинні набувати досвіду через закордонні стажування. Повинна працювати система підтримки обдарованої української молоді та виховання молодшої еліти, а фахівці, які пройшли закордонне стажування мають вноситися до кадрового резерву держслужб різних рівнів.

На відміну від Польщі, де механізм розбудови державної економіки вже стабілізувався, в Україні його ще потрібно відбудовувати, зокрема: фінансову, правову, соціальну, податкову сферу, що зумовлює актуальність вивчення та вдосконалення інноваційної діяльності Польщі.

Проаналізувавши економіко-інноваційну діяльність Львівської області та Люблінського Воеводства рекомендуємо такі кроки, пов'язані з розвитком економіки:

1) розвиток інновацій вимагає впровадження ґрунтовних змін, що ведуть до покращення стану економіки, функціонування держави й суспільства¹⁶;

2) будь-яке нововведення необхідно починати так, щоб на початковому етапі не потрібно було значного залучення фінансових і людських ресурсів, тому слід орієнтуватися на невеликий або обмежений ринок, інакше може виникнути проблема браку часу, необхідного для підготовки і внесення оперативних змін;

3) керівники Львівського регіону, держслужбовці найвищих рангів повинні проходити стажування за кордоном, зокрема у департаментах Люблінського Воеводства, взуваючись на польську систему управління, запроваджувати чіткий і зрозумілий моніторинг діяльності органів влади і передавати досвід своїм наступникам;

4) належить виправити систему управління інноваціями на рівні держави через довготривале планування в галузі інноваційності, а також покращити координацію між інституціями в період створення та впровадження інноваційної політики;

5) потрібно зміцнити технологічну й наукову базу через сконцентрування державного фінансування на інституціях і організаціях, що ведуть дослідницькі проекти;

6) варто інтенсифікувати зв'язок між наукою і промисловістю, регулюючи публічно-приватне партнерство, що продовжує децентралізацію ресурсів у рамках інноваційної політики в інституціях регіонального рівня; також важливо запевнити безпеку інтелектуальної власності в університетах;

7) необхідним є зміцнення людського капіталу у сферах науки і технології, заохочуючи науковців до професійного вдосконалення й налагодження співпраці з бізнесом, а також участі підприємців у освітніх програмах;

8) потрібно, за прикладом Польщі, запровадити програму підтримки ЄС у сферах розвитку інновацій прикордонних регіонів та технологічних парків, що дасть змогу отримувати додаткове фінансування пріоритетних галузей та забезпечення їхньої інноваційності.

Хоч Львівська область найбільша за розміром і населенням в західній Україні, розвиток її інноваційності залишається на досить низькому рівні. Тоді як господарство Люблінського воєводства набирає швидкого розвитку: як економічного, так і інноваційного. Зважаючи на те, що цей регіон вважається слабо розвиненим у Польщі, він має високий рівень наукового-освітнього потенціалу, і найголовніше – фінансування з джерел Європейського Союзу. Отже, фінансування даної галузі відіграє у її розвитку провідну роль. А відтак, це є ще однією причиною необхідності входження України до ЄС. Це дало б можливість зберегти і примножити науковий потенціал, створювати власні інноваційні проекти, а також реалізовувати їх для розвитку як економіки окремих регіонів, так і цілої системи держави.

ПРИМІТКИ:

¹ Schumpeter J. Teoria rozwoju gospodarczego. – Warszawa, PWN. 1960, – S. 104.

² Allen, Robert Loring. Opening doors: the life and work of Joseph Schumpeter. – New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1991.

³ Schumpeter J. Teoria rozwoju gospodarczego. – S. 100.

⁴ Stiglitz Joseph E. Głos ma opozycja // Kryzys. Przewodnik Krytyki Politycznej. – Warszawa, 2009, – S. 284.

⁵ Utterback James M. Mastering the Dynamics of Innovation. – Boston: Harvard Business School Press, 1994. – S.106–116.

⁶ Innowacje na polskim rynku finansowym. / red. Krzysztof Ciejpa-Znamirowski. – T. 3. – Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2005.

⁷ Богдан А.О. Світові інновації та їх роль в Україні. Міжнародна науково-практична конференція // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія економічна. Вип. 37(1). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – С.182–184.

⁸ Згідно зі звітом Уряду України за 2007 р. (Авт.)

⁹ Lubelski Rynek Innowacji, raport z badań ankietowych w latach opracowania Regionalnej Strategii Innowacji, Politechnika Lubelska, 2004.

¹⁰ Kłosiński K. Rozwój konkurencyjności gospodarek // Konkurencyjność oraz rozwój w gospodarce. Pod redakcją Kazimierza Kłosińskiego. – Lublin, – S.9–10.

¹¹ Люблін був відзначений державною нагородою за промоційну діяльність у квітні 2009 (Авт.).

¹² Strategia rozwoju powiatu Lubelskiego na lata 2007–2015, Lublin, 2007.

¹³ Założenia Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013, - Warszawa, 30 kwietnia 2004.

¹⁴ Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego. Lublin, 2004, – S.55.

¹⁵ Кузишин А.В. Сучасний стан регіональної політики в Україні: теоретичний і практичний аспект // Наукові записки. Серія: Географія. – Тернопіль, 2000 – №1, С. 52–55.

¹⁶ Polska wobec Strategii Lizbońskiej, Bała Księga 2003, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, Gdańsk – Warszawa 2003, – S. 14.